

hän asia ole tuttu Suomestakin?

Journalistina Zaremba tekee tärkeitä huomioita, mutta voidaan epäillä hänen pedagogiikan tuntemustaan. Hän ei näe alan sisäisiä haasteita, joihin muun muassa vaihtoehtopedagogiikalla yritetään etsiä ratkaisuja. Suomen Opetushallituksen linjausten mukaan opettajan pitäisi nykykoulussa pystyä löytämään jokaiselle oppilaalle parhaiten soveltuvat opettamis- ja oppimistavat. Miten tämä käytännössä on mahdollista, kun joissain kunnissa luokan oppilasmäärä ylittää 30 ja tukiresurssit on karsittu minimiin? Tästä johtuu meilläkin usein tunnistettava opetushallinnon ja käytännön opettajan välinen kuilu.

KL Martin Gripenberg on eläkkeellä oleva sivistystoimentarkastaja

Jouni Kiiskisen itsekasvatuskilvoittelu Aleksanteri Ahola-Valon kanssa

Veli-Matti Värri

Jouni Kiiskinen 2011. Visuaalinen tie arvoelämään – Aleksanteri Ahola-Valon itsekasvatuksen menetelmä ja etiikka. Helsinki: Aalto-yliopiston taideteollinen korkeakoulu. 155 s.

Jouni Kiiskisen väitöskirjatutkimus Aleksanteri Ahola-Valon itsekasvatusjärjestelmästä on kunnioitettava suoritus. Aikaisempina Ahola-Valon elämää selvittävinä tutkimuksina on syntynyt kuusi pro gradu -tutkielmaa, joista eniten Kiiskinen hyödyntää Risto Suvannon ja Visa Suonpään töitä. Väitöskirjatasolla Jouni Kiiskisen työ on ensimmäinen. Kiiskisen työstä tekee erityisen vaativan se, että Ahola-Valon kasvatustutkimus on vaikeaa edes viitteellisesti ymmärtää ottamatta huomioon hänen elämänsä kokonaisuudessaan. Avainasemassa on Ahola-Valon omintakeinen viisusoppi, evohomologia, jota Ahola-Valo itse piti myös uutena ihmistieteellisenä avauksena. Evohomologiassa on pyrkimys holistiseen maailmankatsomukseen, jossa kaikkien toimien tulisi palvella rationaalisesti ihmisen kasvua hyvyyteen ja viisauteen. Ahola-Valo oli ennen kaikkea kuvataiteilija, mutta taide palveli hänen elämässään sekä hänen omia itsekasvatuspyrkimyksiään että koko ihmiskunnan kasvatusta. Tärkeintä Ahola-Valolle oli hänen kasvatustutkimuksensa sanomansa, joten myös kuvat palvelivat kasvatustarkoituksia. Liioittelematta voi sanoa, että Ahola-Valon koko elämä oli taidetta. Minna Kallion (2005) Juho Holloa tulkinnut väitöskirja *Ajatus kuvasta* on kuvallisuuden pedagogista merkitystä korostaessaan lähin sukulainen Kiiskisen väitöskirjatyölle. Lisäksi on mainittava Kirsti Sivosen (2006) ja Esko Paakkolan (2007) itsekasvatuksen perusteita tutkineet väitöskirjat.

Jouni Kiiskisen peruskysymyksenä on kuvallisuuden ja kasvatuksen suhde. Hän kysyy Ahola-Valon elämäntyö kohteenaan, kuinka kuvalla havainnollistaminen kuuluu kasvatukseen, jonka keskeisimpänä tarkoituksena on ihmisessä olevien mahdollisuuksien herättäminen. Aleksanteri Ahola-Valoa voi luonnehtia laaja-alaiseksi kosmopoliittiseksi persoonaksi, joka oli kehitellyt omintakeisen, yksityiskohtaisen ja pedanttisen itsekasvatuksen menetelmän taksonomioineen. Tästä on tutkimuksessa mainioita autenttisia esimerkkejä. Taiteilijana Ahola-Valo myös kuvallisti, sanallisti ja loi symbolikielen osaksi itsekasvatusprosesse-

jaan. Tutkimuksen konteksti on vääjäämättä historiallinen, poliittinen ja kulttuurinen. Ahola-Valolta arkistoitua aineistoa on valtaisesti. Jo rajaustehtävä on vaatinut tutkimuksellista otetta ja oman hermeneuttisen esiymmärryksen kriittistä reflektiota. Ahola-Valon kuvastossa näkyy taiteilijan, taidegraafikon kädenjälki ja suoraan omista kokemuksista nousevat hyvyyden ja pahuuden maailmojen kuvalliset ilmentymät. Ahola-Valon kuvastossa on meille suomalaisillekin tuttua kansakouluajan moralistista valistushenkeä, joka tiukasti erottelee hyvän ja pahan toisistaan. Kiiskinen yhdistää Ahola-Valon taideteokset luontevasti ja uskottavasti osaksi evohomologian, ”ihmisen kehitystieteen”, laajaa, kokonaisvaltaista kontekstia.

Jouni Kiiskinen astuu ulos sekä objektiivisen kirjurin että postmodernin hedonistin mal-leista. Hänellä on vakaumus, että tutkimuksella voidaan tavoittaa jotakin sellaista, millä on henkilökohtaista ja kasvattavaa merkitystä. Hän on kokenut tarvetta itsensä kehittämiseen tiedostaen, että se vaatii työtä ja vaivaa. Kiiskinen ei tyydy muodikkaaseen postmoderniin identiteettipeliin, jossa kontekstien ja sattumien mukaan poimitaan mitä milloinkin levottoman egon mielihyvääineekseksi. Hän ei siis ole Kierkegaardin arvosteleva hedonistinen esteetikko, joka tanskalaisfilosofin mukaan edustaa kaikkein alinta olemisen tasoa. Sen sijaan Kiiskinen pyrkii Kierkegaardin toiselle tasolle, eettisyyteen. Hän etsii Ahola-Valon kautta ja avulla tietä myös omalle itsekasvatukselleen. Näin hän altistaa itsensä sekä tutkimusvälineeksi että -kohteeksi. Lähes kolmen vuoden ajan Jouni Kiiskinen on koetellut Ahola-Valon evohomologisia itsekasvatusvälineitä omassa elämässään. Kun nuori mies valitsee tutkimuskohteekseen monisärmäisen ja kiistellyn taiteilija-kasvattajan yrittäen hah-mottaa kokonaistulkinnan hänen pitkästä ja tuottoisasta elämästään, hermeneuttinen tilanne ei ole ongelmaton. Se mikä on toiminut hyvin Ahola-Valon elämässä, voi osoittautua ana-kronistiseksi toisessa ajassa elävän nuoren ihmisen elämässä. Kiiskinen osoittaa monin esi-merkein, että hän on tästä tietoinen. Hermeneuttinen yhteys on toki jo annettuna kumman-kin taiteilijuudessa. Kiiskisen väitöskirjatutkimuksen erityisominaisuutena on sen vaativa henkilökohtaisuus. Tutkimusasetelma on hyvin erityinen ja ainutlaatuinen: nuori tutkija asettaa myös itsensä tutkimusvälineeksi ja -kohteeksi pyrkiessään kokien ja myötäeläen selvittämään Aleksanteri Ahola-Valon omintakeisen evohomologiajärjestelmän itsekasva-tuksellisia mahdollisuuksia.

Kiiskisen tutkimusasetelma perustuu fenomenologiaan, ja Ahola-Valon omimpia käsityk-siä selvittävää tutkimusmetodiaan hän sanoo fenomenografiseksi. En epäile Jouni Kiiskisen fenomenologista asennoitumista, mutta olisin kaivannut seikkaperäisempää kuvausta siitä, mitä hän tarkoittaa tutkimuksensa fenomenologisilla sitoumuksilla, ja erityisesti konkreetti-siä esimerkkejä siitä, miten hän on ymmärtänyt ja soveltanut fenomenologiaa työssään. Sinänsä korrektit viittaukset Edmund Husserlin ajatuksiin ja Maurice Merleau-Pontyn ruu-miillisuuden fenomenologiaan jäävät melkoisen abstrakteiksi. Fenomenologiisiin lähtökoh-tiinsa viitatessaan Kiiskinen olettaa ehkä liian paljon lukijoidensa tieteelliseltä yleisvisi-tykseltä. Fenomenografiasta Kiiskinen on kehitellyt hyvin omintakeisen ja luovan tulkin-nan, joka perustuu hänen ”holistiseen” sitoutumiseensa tutkimusprosessiin. Kiiskisen luo-vat ratkaisut ovat hänelle kunniaksi, mutta samalla pakottavat kysymään, miksi menetel-mää piti alun alkaenkaan kutsua fenomenografiaksi. Oliko syynä se, että työn epäkonven-tionaalisuuden vuoksi sen lähtökohtien tulee näyttää konventionaalisilta? Fenomenogra-fiassa ei ole mitään vikaa, mutta varsinaisesti Kiiskisen työssä ei ole kysymys erilaisten käsitysten tutkimuksesta ja niiden vertailevasta luokittelusta tavanomaisen fenomenogra-fian mielessä. Kun tutkimusprosessi joka tapauksessa ohjasi luomaan omaa menetelmällistä otetta, olisiko tutkimusotetta voinut kutsua *bricolage*-tyyliseksi erilaisten näkökulmien yhdistelmäksi? Tulkitsen, että työssä on kysymys sovelletusta hermeneutiikasta, jossa on

aineisia sekä fenomenologiasta että semiotiikasta.

Tutkimus on luonteeltaan laadullinen, mutta hyvin erityisellä tavalla. Se ei ole yksinomaan perinteistä kirjoitetun tekstin analysointia, vaan kehollisesti osallistuvaa itsereflektiivistä tulkintaa, jossa merkitysten on annettu kehkeytyä tutkijan subjektiivisen ajan ja maailmankuvan rakentumisen virrassa. Teorian, käsitteistön ja aineiston vuorovaikutus perustuu ”holistiseen” otteeseen. Kiiskinen on tutkimuksessa läsnä tutkijana, myötäeläjänä ja taiteilijana. Hän ei missään vaiheessa väitä saavansa täydellistä otetta Ahola-Valosta. Kohde on liian suuri ja eksentrisen. Kiiskisen nöyrä, arvostava ja antaumuksellinen sitoutuminen Ahola-Valon kehittämään oppijärjestelmään on koskettavaa. Tämä on työn ansio ja vaara samanaikaisesti. Miten saada riittävä etäisyyttä kohteeseensa ja tieteellistä vakuuttavuutta tulkintoihinsa? Miten silloittaa postmodernin ajan nuoren taiteen maisterin ja Pietarin Verisunnuntain kauhut kokeneen eksentrisen kosmopoliitin maailmat? Kiiskisen ilmaisytyyli on elegantin niukkaa. Hän sanoo vain sen, mikä on tarpeellista. Työnsä ja esiyttämisensä sitoumuksista hän olisi kuitenkin voinut kirjoittaa seikkaperäisemmin ja laveammin. Kaipaankin lukua, jossa tutkija olisi selvittänyt ennakoasenteitaan ja ennakoitavissa olevia pulmia, esteitä ja kuiluja, jotka ovat tavalla tai toisella ratkaistava, kierrettävä ja silloitettava, jotta kaksi eri maailmaa voisivat hipaista, leikata tai osin jopa kohdata tutkimusprosessissa. Toki taiteilijuus ja kuvat yhdistävät, mutta ne ovat vain osa evohomologiaksi kutsuttua järjestelmää.

Tähdennän vielä työn hermeneuttista perusongelmaa. Pienipiirteinen luokittelu- ja lokeointijärjestelmä ihmissuhteissa ja ylipäänsä arjen elämässä voi olla Ahola-Valolle psykologisesti välttämätöntä (olihan hän kokenut monet historian traagiset käänteet), mutta henkisen kasvun ja toisen kohtaamisen yleispätevänä mallina kysymyksiä herättävä. Miten kohdata toinen ihminen taksonomioiden näkökulmasta? Dialogisuusfilosofien mukaan (esim. Buber ja Levinas) luokittelut etäännyttävät kohtaamisen mahdollisuudesta, koska toinen ihminen on jo ennalta määritelty? Kiiskinen kuitenkin toteaa, että Ahola-Valon kortistot ovat auttaneet hänen omaan elämäänsä, varsinkin arjen hallinnan seuraamiseen. Kiiskinen on hyvin tietoinen siitä, että evohomologia on singulaarinen rakennelma, joka on sitoutunut ja ankkuroitunut nimenomaan Ahola-Valon elämään. Tutkimuksen luotettavuus ja metodinen uskottavuus olisivat vieläkin parantuneet, jos Kiiskinen olisi tuonut näkyväksi omaa kasvuaan esittämällä otteita havaintopäiväkirjastaan ja kuvallisista dialogeistaan Ahola-Valon kanssa. Ahola-Valon omintakeinen maailma haastaa fenomenologisesti asennoituvan tutkijan avoimuuden tilaan, jossa viime kädessä vastuu valinnoista jää tutkijalle itselleen. Sulkeutuminen solipsistiseen yksityismaailmaan on Ahola-Valon ”ite-tieteen” ilmeinen riski. Tämän Kiiskinen tiedostaa hyvin ja varoo oppoamasta valtaisan aineiston hämäryyteen. Hän pyrkii tietoisesti avaamaan ja laajentamaan Ahola-Valon toimintaa ja evohomologian maailmaa universaalin ihmisyyden suuntaan. Ahola-Valon erityislaatuisen ajattelun ja kasvatusjärjestelmän intersubjektiivinen ulottuvuus tulevat mahdollisiksi Kiiskisen tulkittua Ahola-Valon oppeja ja välineitä suomalaisten mestariajattelijoiden, Juho Hollon ja Erik Ahlmanin, filosofioiden yhteydessä. Teoreettinen tulkintahorisontti on peräisin erityisesti Hollon kasvatusajattelusta, josta Kiiskinen on saanut mainiota tukea ajatukselleen taidekasvatuksen kuulumisesta kasvatuksen maailmaan, joka itsessään on erityinen ja suhteellisen autonominen elämänmuoto. Kiiskinen arvioi Ahola-Valon taiteellista toimintaa myös Aristoteleen filosofian valossa. Muita suunnan näyttäjiä ovat olleet Leo Tolstoi, Edmund Husserl, Martin Heidegger, Maurice Merleau-Ponty, Hannah Arendt, Michel Foucault ja Juha Varto. Valitut auktoriteetit ovat tutkimuksen kannalta ”kohdallisia”, vaikkakin useimmat heistä ovat vain lyhyiden ja osin intuitiivisiksi jäävien viittausten kohteina.

Jouni Kiiskisen väitöskirjan jälkeen meillä on jäsentyneempi näkemys Ahola-Valon elä-

mäntyöstä. Seuraavan tutkijan ei tarvitse aloittaa alusta. Taidekasvatuksen yhdistäminen henkilökohtaiseen itsekasvatusprojektiin on Kiiskisen väitöskirjassa uniikkia. On syytä lopuksi korostaa, että Kiiskisen väitöskirja ei ole pelkästään tutkimus Aleksanteri Ahola-Valosta tai Kiiskisen omasta kasvusta, vaan se on meille havainnollinen malli esteettisen ja eettisen yhteydestä tai yhteyden mahdollisuudesta maailmasuhteessamme. Kiiskiselle esteettinen merkitsee sananmukaisesti kehollista aistimellisuutta, sillä hän sitoutuu monivuotiseen keholliseen kurinalaisuuteen omassa itsekasvatusprojektissaan. Sinänsä esteettisyys ruumiillisena aistimellisuutena ei ole filosofialle ja kasvatusajattelulle vierasta, piti hän antiikin nuorukaistenkin harjoittaa ruumistaan jalostuakseen miehiksi. Feuerbach ja erityisesti Nietzsche nostivat lihallisen ihmisen maailmallisuuden lähtökohdaksi. Maurice Merleau-Pontyn ruumiinfenomenologia, jolla on heuristista merkitystä Kiiskisen työssä, on kiertämätön merkkipaalu nykyajan filosofiassa niin ontologisessa kuin elämänpoliittisessakin mielessä. Merleau-Pontyn myöhäisfilosofian radikaali ”lihan” (monistinen) ontologia tulee nousemaan vielä tärkeäksi ekologisessa merkityksessä.

Juho Hollo on Kiiskiselle kaikkein tärkein ajattelija. Väitöskirjassaan *Mielikuvitus ja sen kasvattaminen* (1919) Hollo toi esille esteettisen perustavan merkityksen mielikuvituksen ja siten myös moraalisen imaginaation kehittymiselle. Hollon ajatukset ovat jälleen ajankohtaisia, ja omana aikanaan hän oli edellä aikaansa, mutta toki sukulaisyhteydessä varhaisempiin ajattelijoihin, estetiikan ja kasvatuksen suhteessa erityisesti Friedrich Schilleriin. Schiller esitti *Kirjeissään*, että henkisesti alaikäisinä elävät voivat kehittyä ainoastaan, jos heidän viettivoimiaan hillitään oikeanlaisella kasvatuksella. Järjen ääni saa sijaa vain, jos intohimojen vaikutusvaltaa vähennetään tunteita jalostamalla. Vapaus on elämistä järjen mukaan. Tunteiden ja viettien kultivoinnissa taiteilla on keskeinen asema. Siten esteettinen kasvatusta saa avainroolin tiellä kohti yhteiskunnallista vapautta. Juuri tästä vapaudesta on perimmältään kysymys myös Jouni Kiiskisen tutkimus- ja itsekasvatusprojektissa.

Veli-Matti Värri on kasvatustieteen professori Tampereen yliopistossa.

Matkalla maailman osaavimmaksi kansaksi

Juhani Sarsila

Sauli Salmela 2011. Vesitettyä skolastiikkaa? Varhaismodernin subjektikäsitteiden aristoteelisesta perustasta. Tuomas Akvinolaisen ja John Locken kognitioteorioiden vertailua. Acta Universitatis Tamperensis 1665. Tampere: Tampere University Press. 335 s.

Tutkimus edustaa elävää perinnettä, Ikifilosofiaa (*Philosophia perennis*). Salmela arvostelee kovin sanoin paradigman statukseen nousutta konstruktivismia ja sosiaaliteknologista koulutususkoa. Konstruktivistit lukee harmikseen kirjan esipuheen alusta (s. Iii):

Maamme hallitus on kirjannut tavoitteekseen "nostaa suomalaiset maailman osaavimmaksi kansaksi vuoteen 2020 mennessä". Samaan aikaan se elävöit-